

VESTIGIA

Archeologie & Cultuurhistorie

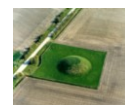
Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van de herinrichting van Naaldwijkseweg 203 te
's Gravenzande, gemeente Westland

Ruimtelijk advies op basis van Bureauonderzoek (BO)

V2307

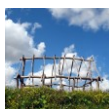
Archeologisch vooronderzoek ten behoeve van de herinrichting van Naaldwijkseweg 203 te 's Gravenzande, gemeente Westland

Ruimtelijk advies op basis van bureauonderzoek

Rapportnummer:	V2307
Projectnummer:	V22-5022
ISSN:	1573 – 9406
Status en versie:	Definitief, Versie 2.0
In opdracht van:	KuiperCompagnons
Rapportage:	F.P.J. van Puijenbroek, T. Beukelaar – van Gulik, W.A.M. Hessing
Plaats en datum:	Amersfoort, 24 januari 2023

Niets uit dit werk mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook, daaronder mede begrepen gehele of gedeeltelijke bewerking van het werk, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Vestigia BV

Documentbeheer				
<i>Versie</i>	<i>Status</i>	<i>Datum</i>	<i>Toelichting</i>	<i>Autorisatie</i>
1.0	Concept	24 juni 2022	Eerste concept ter goedkeuring opdrachtgever en bevoegd gezag	W.A.M. Hessing
2.0	Definitief	24 januari 2023	Na akkoord adviseur Bevoegd gezag	N. Conradi

Projectgegevens (LS06)		
Initiatief	Herinrichting / herbestemming	
Toponiem / locatie	Naaldwijkseweg 203	
Plaats	's-Gravenzande	
Gemeente	Westland	
Provincie	Zuid-Holland	
Opdrachtgever	KuiperCompagnons	
Contactpersoon	Mevr. F. van Avezaath	
Oppervlakte plangebied	Ca. 1,4 ha	
Oppervlakte onderzoeksgebied	Plangebied met een 500 m buffer	
Diepte grondwerkzaamheden	Onbekend	
Huidig grondgebruik	Glastuinbouw	
Zaakidentificatie (Archis3)	5271491100	
Soort onderzoek	BO-Bureauonderzoek	
Centrum RD-coördinaten van het noordelijke plangebied	71534,48	445344,65
Centrum RD-coördinaten van het zuidelijke plangebied	71501,16	445214,40
Kaartblad (1:25.000)	37B Naaldwijk	
Kadastrale gegevens	883L 4991, 5365, 6461, 6462, 6464, 7714, 7715, 7716, 7717, 7718, 7719	
Uitvoerder	Vestigia <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Projectleider	Drs. W.A.M. Hessing, Senior KNA Archeoloog / Senior KNA prospector (97049866)	
Projectmedewerkers	mr. W.J. Weerheijm MA, sr. KNA BO archeoloog/ Prospector MA (38767204) F.P.J. van Puijenbroek (KNA Prospector MA, actor 66852666) T. Beukelaar - van Gulik MA (sr. KNA-archeoloog MA, actor 76311464)	
Beheer en documentatie	Vestigia <i>Archeologie & Cultuurhistorie</i>	
Bevoegd gezag	Gemeente Westland	
Adviseur namens Bevoegd gezag	Nadine Conradi	
Contactgegevens	nlaconradi@gemeentewestland.nl	

Inhoudsopgave

Samenvatting en advies (LS06).....	5
Onderbouwing advies	7
1 Projectomgeving	7
1.1 Afbakening plangebied en consequenties toekomstig gebruik (LS01)	7
1.2 Onderzoeksdoel en -methode	8
2 Beleidskader	9
2.1 Wettelijk kader	9
2.2 Provinciaal beleid (LS01).....	9
2.3 Gemeentelijk beleid (LS01)	10
3 Verwachtingsmodel	11
3.1 Natuurlijk landschap (LS04)	11
3.2 Historisch landschap (LS02, LS03, LS04)	12
3.3 Archeologische waarden (LS04).....	20
3.4 Gespecificeerde archeologische verwachting (LS05)	21
4 Advies vervolgonderzoek (LS06).....	23
Literatuur.....	25
Digitale bronnen.....	25
Bijlagen en kaarten	25
Lijst van afbeeldingen	26

Afbeelding 1 Plangebied aangeduid op de luchtfoto. Bron: PDOK.

Samenvatting en advies (LS06)

Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* heeft in opdracht van KuiperCompagnons een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied aan de Naaldwijkseweg in 's Gravenzande, gemeente Westland. Het plangebied bestaat uit twee delen. In totaal gaat het om 1,4 ha.

Het noordelijke plangebied is gelegen aan de Naaldwijkseweg 197a en beslaat ca. 1,3 ha. Momenteel is het gebied in gebruik voor de glastuinbouw en zijn er kassen aanwezig. Daarnaast is er sprake van bebouwing aan de noordzijde van het plangebied. Initiatiefnemer is voornemens de bestaande opstallen (kassen) te slopen, en daarna nieuwbouw te realiseren van een twee nieuwe bedrijfshallen met kantoorruimte. Een impressie van de geplande herinrichting is te zien in afbeelding 2. De bebouwing aan de Naaldwijkseweg 197a wordt behouden, enkel de bestemming wordt gewijzigd naar wonen i.p.v. bedrijfswoning. Naast deze kavel wordt een nieuwe kavel gerealiseerd. Deze nieuwe kavel zal bebouwd worden met een nieuw woonhuis. Ten zuiden daarvan wordt een nieuwe bedrijfskavel ingericht met een parkeerplaats en de hierboven reeds genoemde hallen en kantoorgebouw.

Het zuidelijke deel van het plangebied is gelegen aan de Naaldwijkseweg 203 en beslaat ca. 0,1 ha. Voor dit deel van het plangebied wordt enkel een herbestemming aangevraagd op dit moment. Hier zijn nog geen werkzaamheden gepland.

Op basis van de landschappelijke en historische ligging zijn er potentieel twee archeologische niveaus van belang binnen het plangebied. Direct onder maaiveld kunnen resten aanwezig zijn van landgebruik vanaf de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd. Het plangebied is grotendeels gelegen op de weilanden en boomgaard behorend bij de buitenplaats Stellendijk. In de zuidoostelijke hoek van het noordelijke deel van het plangebied kan mogelijk nog resten van bebouwing verwacht worden behorend bij de buitenplaats, zoals blijkt uit de kadastrale minuutplan.

Hieronder worden de afzettingen van het Laagpakket van Poeldijk verwacht. Hierop kunnen resten uit de Middeleeuwen voorkomen. Vermoedelijk hebben de afzettingen van dit laagpakket de afzettingen uit vroegere perioden (zoals het Hollandveen, Gantel-afzettingen en de Oer-Gaag) verspoeld of afgedekt. Op basis van boorgegevens uit de omgeving zullen de oudere afzettingen, als ze nog aanwezig zijn, dieper dan 5 m onder maaiveld gelegen zijn. Op basis van het bureauonderzoek kan dit echter niet vastgesteld worden en moet mogelijk nog rekening worden gehouden met de aanwezigheid van deze afzettingen en bijbehorende bewoning. Indien er een zandopduiking (Laag van Ypenburg) binnen het plangebied aanwezig is, kunnen hierop mogelijk nog resten uit alle perioden aanwezig zijn. Vanuit het bureauonderzoek kan niet uitgesloten worden of binnen het plangebied mogelijk een zandopduiking aanwezig is. Door de ligging van het plangebied in en nabij een grote getijdengeul zal een mogelijk relevant prehistorisch landschap reeds verspoeld zijn in latere perioden. Voor de periode prehistorie tot de Middeleeuwen geldt daarmee een lage archeologische verwachting.

Advies

Voor het plangebied geldt een lage verwachting voor het aantreffen van resten van bewoning vanaf het Neolithicum tot de Middeleeuwen. Deze zal binnen het plangebied aanwezig zijn indien er sprake is van een zandopduiking (Laag van Ypenburg) of intacte afzettingen van het Hollandveen, Gantel of Oer-Gaag. Voor resten vanaf de Middeleeuwen geldt een middelhoge verwachting, indien de top van het laagpakket van Poeldijk intact aanwezig is of er aanwijzingen zijn voor een huisterp. Deze worden binnen 1 meter onder maaiveld verwacht. Resten van landgebruik en mogelijk bebouwing uit de late Middeleeuwen / Nieuwe tijd worden verwacht op basis van de historische kaarten. Deze kunnen direct onder het huidige maaiveld aanwezig zijn.

Ter hoogte van de bebouwing aan de Naaldwijkseweg 197a is enkel sprake van een herbestemming. Dit geldt ook voor het zuidelijke deel van het plangebied. Voor zover bekend zullen op deze locaties geen

werkzaamheden plaatsvinden. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek blijft de dubbelbestemming archeologie van kracht, maar met een aangepaste vrijstellingsgrens vanwege de lage archeologische verwachting. Indien hier in de toekomst ingrepen groter dan 1000 m² en dieper dan 50 cm -mv gaan plaatsvinden wordt geadviseerd om archeologisch verkennend booronderzoek uit te voeren om de bodemopbouw in kaart te brengen.

Aan de Naaldwijkseweg tussen 197a en 199 wordt een nieuwe woonkavel gerealiseerd. Ten zuiden hiervan wordt een nieuw bedrijfsterrein gerealiseerd. Momenteel is niet bekend hoe deze nieuwbouw wordt aangelegd of gefundeerd. Ook voor deze zone blijft de dubbelbestemming archeologie van toepassing met een aangepast vrijstellingsgrens. Indien werkzaamheden plaatsvinden op een oppervlakte van 1000 m² en dieper dan 50 cm wordt geadviseerd om een verkennend booronderzoek uit te voeren om de mogelijk e verstoringen en de bodemopbouw in kaart te brengen.

Een uitzondering daarop is het zuidoostelijke punt van het terrein. Hier wordt op basis van de historische kaarten mogelijk resten van de buitenplaats Stellendijk verwacht op basis van de kadastrale minuutplan en de topografische kaart van 1850. Resten van bebouwing kunnen niet in kaart worden gebracht door middel van een booronderzoek. Momenteel is het deel verhard en zijn hier geen werkzaamheden gepland. Indien hier in de toekomst wel graafwerkzaamheden gaan plaatsvinden wordt geadviseerd om deze te vooraf te onderzoeken middels een proefsleuvenonderzoek of archeologisch te begeleiden. Dit wordt geadviseerd voor alle graafwerkzaamheden die een groter oppervlak dan 50 m² beslaan en dieper gaan dan 30 cm. . De resten van de historische bebouwing kunnen direct onder maaiveld aanwezig zijn.

Het bevoegd gezag, de gemeente Westland, dient eerst over het advies in dit rapport een besluit te nemen. Wanneer het bevoegd gezag besluit dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is en het plangebied wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Westland, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Onderbouwing advies

1 Projectomgeving

1.1 Afbakening plangebied en consequenties toekomstig gebruik (LS01)

Vestigia *Archeologie & Cultuurhistorie* heeft in opdracht van KuiperCompagnons een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een plangebied aan de Naaldwijkseweg in 's Gravenzande, gemeente Westland (*Kaart 1*; Afbeelding 1). Het plangebied bestaat uit twee delen. In totaal gaat het om 1,4 ha.

Het noordelijke plangebied is gelegen aan de Naaldwijkseweg 197a en beslaat ca. 1,3 ha. Momenteel is het gebied in gebruik voor de glastuinbouw en zijn er kassen aanwezig. Daarnaast is er sprake van bebouwing aan de noordzijde van het plangebied. Initiatiefnemer is voornemens de bestaande opstallen (kassen) te slopen, en daarna nieuwbouw te realiseren van een twee nieuwe bedrijfshallen met kantoorruimte. Een impressie van de geplande herinrichting is te zien in afbeelding 2. De bebouwing aan de Naaldwijkseweg 197a wordt behouden, enkel de bestemming wordt gewijzigd naar wonen i.p.v. bedrijfswoning. Naast deze kavel wordt een nieuwe kavel gerealiseerd. Deze nieuwe kavel zal bebouwd worden met een nieuw woonhuis. Ten zuiden daarvan wordt een nieuwe bedrijfskavel ingericht met een parkeerplaats en de hierboven reeds genoemde hallen en kantoorgebouw.

Afbeelding 2 impressie van de herinrichting van het noordelijke deel van het plangebied. Bron: KuiperCompagnons.

Het zuidelijke deel van het plangebied is gelegen aan de Naaldwijkseweg 203 en beslaat ca. 0,1 ha. Voor dit deel van het plangebied wordt enkel een herbestemming aan gevraagd op dit moment. Hier zijn nog geen werkzaamheden gepland.

Voorafgaand aan de ontwikkelingen dient in het kader van de bestemmingsplanwijziging in kaart te worden gebracht of er archeologische waarden in het geding zijn. Gezien de aard van de ingrepen (palenfundering, aanleg riolering, zonnepanelen en bijgebouw) zullen de geplande ingrepen naar verwachting tot in het relevante archeologische niveau reiken.

1.2 Onderzoeksdoel en -methode

Doel van het archeologisch vooronderzoek was vast te stellen of er in het plangebied sprake is (of kan zijn) van archeologische resten die door de ingrepen verstoord dreigen te worden. Hiertoe is een bureauonderzoek verricht, waarbij voor het plangebied een specifiek archeologisch verwachtingsmodel is opgesteld. Op basis van deze verwachting is een advies geformuleerd in het kader van de cyclus van de Archeologische Monumentenzorg (AMZ). Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 4.1), protocol 4002 Bureauonderzoek.

2 Beleidskader

2.1 Wettelijk kader

De zorgplicht voor het archeologisch erfgoed is uitgewerkt in de Monumentenwet 1988 en in de wijziging hierop; de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz, 2007). Een deel van de Monumentenwet is per 1 juli 2016 opgegaan in de Erfgoedwet. Het overige deel zal te zijner tijd opgaan in de Omgevingswet. Tot die tijd blijven die artikelen die niet zijn overgegaan naar de Erfgoedwet van kracht zoals ze in de Monumentenwet van 1988 zijn benoemd.

De Wamz vormde de implementatie van het Verdrag van Malta dat in 1992 door diverse Europese lidstaten is ondertekend. Hierin wordt gesteld dat het streven is archeologisch erfgoed in de bodem te beschermen en daarmee te behouden. Om dit te kunnen doen moet archeologisch erfgoed ingepast worden in de ruimtelijke ordening. Een ander uitgangspunt is dat indien behoud in de bodem (in situ) niet mogelijk is, de verstoorder onderzoek naar de archeologische waarden moet betalen. In de praktijk zijn dit de kosten voor de archeologische monumentenzorg cyclus (AMZ-cyclus).

Met de invoering van de Wamz werden gemeenten verplicht om archeologiebeleid te ontwikkelen omdat artikel 38a van de Monumentenwet 1988 bepaalde dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met invoering van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening (Wro, 2008) werd de archeologie definitief verankerd in de ruimtelijke ordening. Bepaald werd dat gemeenten na maximaal 10 jaar een bestemmingsplan moeten herzien of vernieuwen (daarbij rekening houdend met de archeologie op grond van de Monumentenwet 1988 en nu de Erfgoedwet).

Op grond van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo, 2010) zijn burgemeester en wethouders bevoegd gezag in het kader van de omgevingsvergunning. Op grond van de Ontgrondingenwet zijn Gedeputeerde Staten bevoegd gezag in het kader van de ontgrondingsvergunning, voor andere gronden dan bij ministeriële regeling aan te wijzen rijkswateren. Ook is de provincie op grond van de Wro bevoegd gezag wanneer sprake is van een Provinciaal Inpassingsplan (PIP). Wanneer sprake is van een Rijksinpassingsplan (RIP) is het rijk bevoegd gezag. Verder is de minister van Infrastructuur en Waterstaat bevoegd gezag ten aanzien van de bodem en oevers van rijkswateren op grond van de Waterwet. Voor werkzaamheden die een wettelijk beschermd archeologisch rijksmonument wijzigen of verstoren, is een vergunning nodig van de minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed verleent deze vergunning namens de minister.

2.2 Provinciaal beleid (LS01)

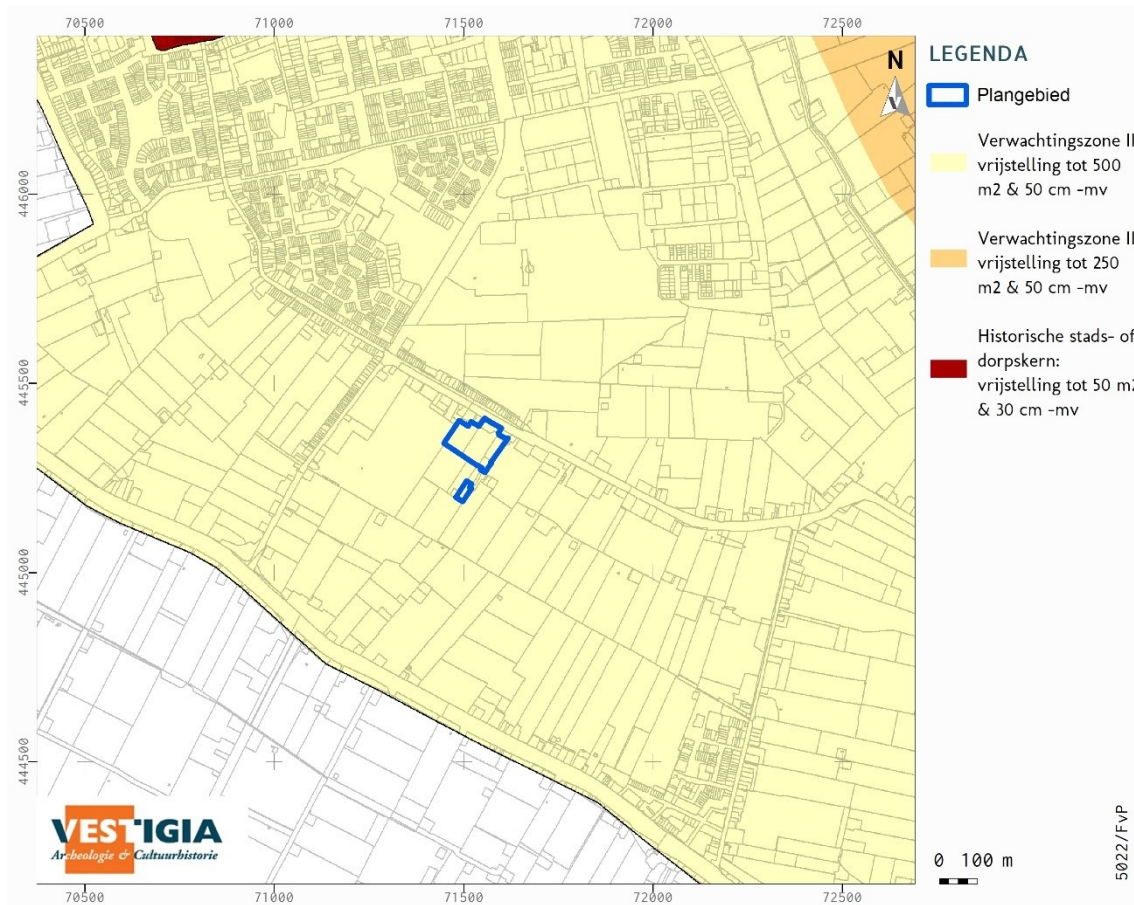
Algemeen uitgangspunt is dat verwachte archeologische resten zoveel mogelijk in de bodem behouden moeten blijven. Het provinciaal ruimtelijk beleid voor terreinen van provinciaal belang is vastgelegd in de provinciale Visie Ruimte en Mobiliteit (par. 4.3.5 Archeologie), waarna uitgewerkt in de Verordening Ruimte (artikel 2.4.4 Archeologie en Romeinse Limes) en inmiddels opgenomen in de Omgevingsverordening Zuid-Holland (sinds december 2021). Voor meer informatie over het provinciaal archeologie-beleid wordt verwezen naar de Nota Archeologie.¹

¹ <https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/natuur-landschap/erfgoed-cultuur/archeologie/> en hoofdstuk 7.3.18 van de Omgevingsverordening; <https://pzh.notubiz.nl/document/10785038/1/ZH+Omgevingsverordening+regels>.

Het archeologisch beleid van de provincie is zichtbaar gemaakt op de Waardekaart van de provincie.² Op deze kaart is het plangebied aangeduid met een lage trefkans op alle archeologische niveaus. Enkel het zuidelijke deel is gelegen op een oude Stroomgordel en geulafzettingen, waardoor voor de niveaus dieper dan 5 m onder maaiveld een hoge trefkans geldt. Aangegeven zijn gebieden (zones) of plaatsen (oude kernen en woonheuvels) met een *redelijke tot hoge trefkans* op archeologische sporen. De toekenning van deze trefkans op vondsten heeft betrekking op de relatieve dichtheid van archeologische sporen die in een bepaald gebied verwacht wordt. Het gaat hierbij enerzijds om concreet te begrenzen bodemkundige en geologische structuren, waarbinnen vaak weer fijnmaziger structuren te onderscheiden zijn. Anderzijds vallen ook oude stads- en dorpskernen en woonheuvels binnen deze verwachtingscategorie.³

2.3 Gemeentelijk beleid (LS01)

Het plangebied ligt volgens de gemeentelijke archeologische beleidskaart in een zone aangeduid met Verwachtingszone III. Hiervoor geldt dat ingrepen groter dan 500 m² en dieper dan 50 cm -mv onderzoeksplchtig zijn.⁴ Deze vrijstellingsgrens is ook opgenomen in het bestemmingsplan Glastuinbouwgebied Westland (vastgesteld 19-12-2012), waar het plangebied in een zone met dubbelbestemming 'Waarde - Archeologie' ligt.⁵

Abbeelding 3 Plangebied aangeduid op de archeologische beleidskaart. Bron: Kerkhof 2012.

² https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas.

³ https://geo.zuid-holland.nl/data/chs/tekst/4_zones_archeologische_verwachting.html.

⁴ Kerkhof 2012.

⁵ Ruimtelijkeplannen.nl ; NL.IMRO.1783.abp00000013-vast.

3 Verwachtingsmodel

3.1 Natuurlijk landschap (LS04)

Het plangebied ligt in het Maasmondingsgebied, waarbij de invloed van de zeespiegelstijgingen van groot belang is geweest in de recente geologische geschiedenis. Tijdens het Holoceen zal ongeveer 20 meter aan sediment zijn afgezet. Aan het begin van het Holoceen ging dat om een combinatie van veen en rivierafzettingen van de Delft stroomgordel. Het veenpakket, dat wordt gerekend tot het Basisveen, is in veel gevallen echter geërodeerd. De rivieren in het Holoceen hadden een meanderende loop met een enkele geul die zich in de loop van de tijd verplaatste door het landschap. De rivierafzettingen konden worden gekenmerkt als bedding-, oever, en komafzettingen.⁶

Vanaf ongeveer 4.500 voor Christus kwam het plangebied in de mariene invloedssfeer te liggen. Het plangebied kwam in een waddengebied te liggen waar veel sprake was van getijdestromingen. Hier werd sedimenthoudend water bij vloed aan- en bij eb afgevoerd. Deze afzettingen, die tot het Laagpakket van Wormer, Formatie van Naaldwijk, worden gerekend, kenmerken zich door een afwisseling van klei en zand. Op de geologische kaart van het Westland is dit pakket beschreven als het Laagcomplex van Delfland.

Tegelijkertijd met de mariene opkomst werden er duinen opgeworpen. Deze werden echter continu afgebroken door de oprukkende zee. Dit veranderde rond 5.000 jaar geleden. Op dat moment nam de zeespiegelstijging af en werden de duinen niet meer opgeruimd, maar konden zich zelfs in westelijke richting uitbouwen. Voor het plangebied betekende dit dat de zee een minder grote invloed kreeg. Alhoewel er geen actieve sedimentatie van de zee was, was het landschap nog steeds erg nat. Daarom kon er veen groeien, ditmaal was het Hollandveen.

Het plangebied lag echter nog steeds laag in het landschap en nabij de Maasdelta waardoor de zee vrij snel alsnog invloed kreeg op het plangebied. De bovenste getijdeafzettingen die kunnen worden aangetroffen worden gerekend tot het Laagpakket van Walcheren, onderdeel van de Formatie van Naaldwijk. Op de geologische kaart van het Westland (*kaart 2c*) is dit pakket beschreven als het Laagcomplex van Westland.⁷ Onderdeel van het Laagcomplex van Westland was de Oer-Gaag laag. Deze laag is afgezet tussen 1.500 en 1.000 voor Christus; een periode waarin de zee meer invloed had op het achterland. Na 1.000 voor Christus sloot het bijbehorende zeegat weer en kon er wederom Hollandveen groeien binnen het plangebied. Van de Oer-Gaag laag en de daarop liggende Hollandveen laag is echter weinig meer intact gebleven omdat vanaf de 5e eeuw voor Christus het geulsysteem van de Gantel actief werd. Binnen het plangebied zullen daar diepe geulafzettingen van aanwezig zijn.⁸ De Gantel verlandde vanaf 100 voor Christus waarna de zandige geulen door reliëfinversie bewoonbaar werden. De lagere delen van het landschap konden namelijk nog steeds overstromen. Vanwege de kans op overstromingen werd in de Late Middeleeuwen het gebied ingepolderd en bedijkt door de Oude dijk en de Maasdijk. De overstromingen kunnen ervoor gezorgd hebben dat mogelijke resten van de Oer-Gaag of Gantel laag reeds verspoeld zijn.

Op de geomorfologische kaart (*kaart 2a*) is het plangebied gekarteerd als ingesloten strandvlakte. Deze strandvlakte is ontstaan bij de verzanding van de lokale maasgeul waar het plangebied zich in bevond. Op de bodemkaart (*kaart 2b*) is het plangebied gekarteerd als een tuineerdgrond. Tuineerdgronden zijn bodems met een dikke humeuze bovenlaag die is ontstaan door het uitrijden van stadsafval.

⁶ Berendsen, 1997; De Mulder et al. 2003.

⁷ Vos et al, 2017.

⁸ Vos et al, 2017.

3.2 Historisch landschap (LS02, LS03, LS04)

Historisch-geografische ontwikkeling (LS03)

De bewoningsgeschiedenis van het gebied hangt sterk samen met het gestapelde landschap. In de toelichting behorend bij de beleidskaart is dit uitvoerig besproken.⁹ Van belang is dat bewoning vóór de Bronstijd voornamelijk plaatsvindt op donken die behoren tot de Laag van Ypenburg / Voorburg. Deze plekken blijven vaak continue bewoond. Vanaf de IJzertijd vindt bewoning plaats op de hogere delen van het Hollandveenpakket. Veel van dit pakket is verspoeld geraakt door het actief worden van het Gantel-systeem, zoals in de voorgaande paragraaf besproken is. Vanaf de Romeinse tijd zijn nederzettingsresten aangetroffen ter hoogte van de afzettingen behorend bij dit systeem. Bewoning in de Vroege Middeleeuwen komt voornamelijk voor op terpen op het veen, dat daarna ontgonnen wordt.

's Gravenzande is ontstaan in de 12 eeuw op een haakwal in de Maasmond, die een eeuw eerder ontstond in de monding van de Maas midden in de monding van de Gantel in de Maas.¹⁰ In eerste instantie vinden de ontginningen plaats op de zandwallen en plaatgronden, maar na de bedijking (polder t' Oude Land) worden het land intensiever in gebruik genomen. Halverwege de dertiende eeuw wordt de Maasdijk ca. 500 m ten zuiden van het plangebied aangelegd.¹¹ In 1246 ontvangt de nederzetting stadsrechten van Willem II, graaf van Holland, mede omdat zijn moeder hier in het Hof s' Gravenzande haar verblijfplaats had.¹² De kerk had vanwege een bijzonder beeld van Maria, dat door Gravin Machteld aan de kerk geschonken was, van 's Gravenzande een bedevaartplaats gemaakt.¹³ In 1418 tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten wordt de stad en het grafelijke hof platgebrand. Het plangebied bevindt zich ca. 1,1 km ten zuidoosten van het dorpscentrum van 's Gravenzande aan de Oude Dijk.

De eerste beschikbare kaart is die van Balthasar Berckenrode uit 1611 (Afbeelding 4). Op deze kaart is het plangebied gelegen in onbebouwd gebied genaamd de Groote Geest. Deze aanduiding duidt op gebruik van het gebied voor de landbouw. Het plangebied ligt hierbij ten noorden van de Geestvaart. Op de Kruikius-kaart van 1712 (Afbeelding 5) is een grote verandering zichtbaar. Inmiddels zijn namelijk een aantal grote buitenplaatsen zichtbaar in de omgeving van het plangebied. Deze worden in de 17^e en 18^e eeuw gesticht.¹⁴ Het plangebied is gelegen naast Stellendijk. De eerste vermelding van deze buitenplaats dateert wel al van 1609, maar wordt op deze kaart voor het eerst afgebeeld. Ten tijden van het optekenen van de kaart is Bernard Doll de eigenaar. Via de zonen van deze Bernard komt in 1778 de plaats in handen van Johannes Beekenkamp en Willem van der Wel. In 1832 hebben de zonen van deze heren hun bedrijf op deze landen, waarbij de helft in handen is van Klaas van der Wel en de andere helft van Joahannes Beekenkamp.¹⁵ Op Afbeelding 6 is de kadastrale minuutplan aangeduid. Het plangebied bevindt zich op de landen van Klaas van der Wel. De percelen zijn in gebruik als bouwland, bosch of boomgaard. Enkel 259 is nog interessant. Op de OAT staat als gebruik huis aan geduid, maar deze is niet opgetekend op de minuutplan zelf.¹⁶ Op de kaart van 1857 (Afbeelding 7) is in deze hoek van het plangebied inderdaad een huis te zien. Op de kaart van 1880 (Afbeelding 8) is dit huis echter ook weer verdwenen.

⁹ Kerkhof 2012.

¹⁰ Duijn 2020.

¹¹ <https://020apps.nl/mip/beschrijvingen/s-Gravenzande.pdf>.

¹² <https://wos.nl/nieuws/artikel/streekhistorie-het-handvest-van-s-gravenzande>.

¹³ <https://oudsgravenzande.nl/over-s-gravenzande/> en <https://www.sgravenzande.website/s-gravenzande/cultuur>.

¹⁴ <https://020apps.nl/mip/beschrijvingen/s-Gravenzande.pdf>.

¹⁵ Duijn 2020.

¹⁶ Kadastrale kaart 1811-1832: oorspronkelijke aanwijzende tafel 's-Gravenzande, Zuid Holland, sectie D, blad 009 (OAT08052D009).

Vanaf de tweede helft van de 19^e eeuw breidt de tuinteelt zich uit over het Westland.¹⁷ Dit is ook op de topografische kaarten vanaf 1880 goed zichtbaar (*Afbeelding 8 t/m 14*). Op deze kaart nog aan weerskanten van het plangebied, maar op de kaart van 1893 ook al binnen het plangebied. Het noordelijke deel wordt in 1912 in gebruik genomen voor tuinbouw. In dit deel is op de kaart van 1962 bebouwing te zien aan de noordzijde en zijn de kassen daar verdwenen. Het zuidelijke deel lijkt onbebouwd op deze kaart. Vanaf 1973 is het noordelijke deel duidelijk in gebruik met kassen. De eerste bebouwing in het zuidelijke deel is te zien op kaart van 1984. In het noordelijke deel is op de topografische kaart van 1994 een waterpartij te zien. Inmiddels is deze waterpartij niet meer aanwezig.

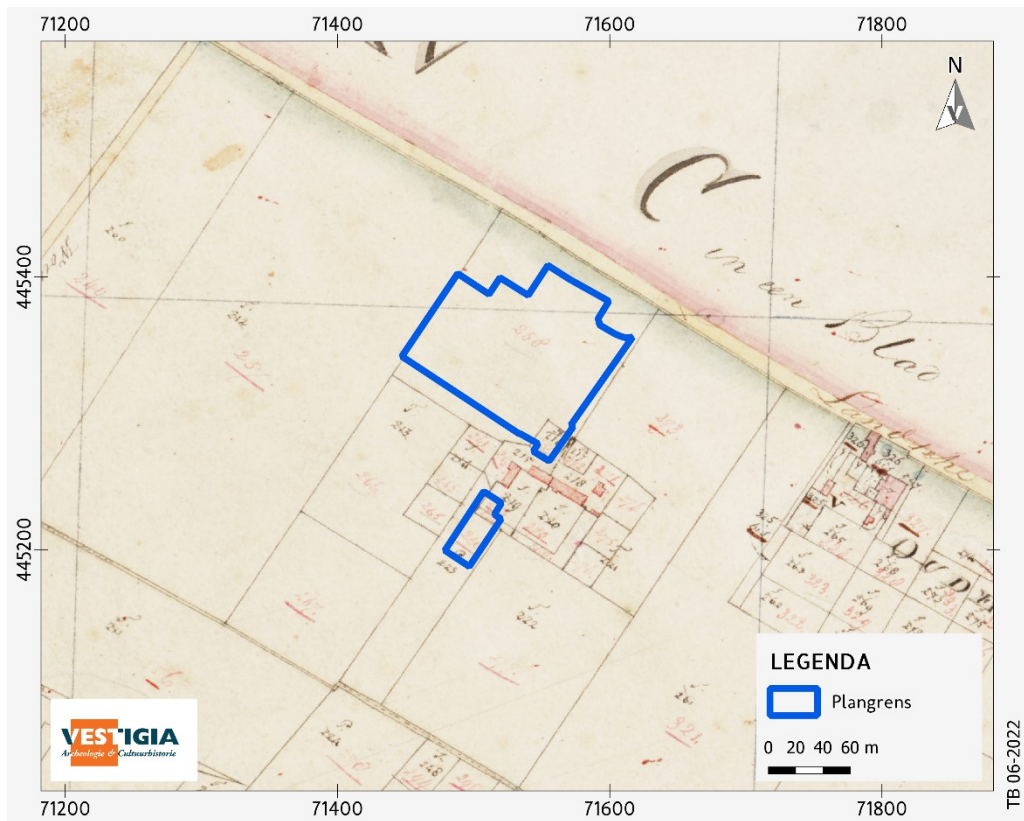

Afbeelding 4 Indicatie van de ligging van het plangebied op de kaart van Berckenrode 1611. Bron: Nationaal Archief (NL-HaNA_4.VTH_2338A_0001-00013001033)

Afbeelding 5 indicatie van de ligging van het plangebied op de Kruikius 1712. Bron: TUDelft (Kaartblad 's Gravezande).

¹⁷ <https://020apps.nl/mip/beschrijvingen/'s-Gravenzande.pdf>.

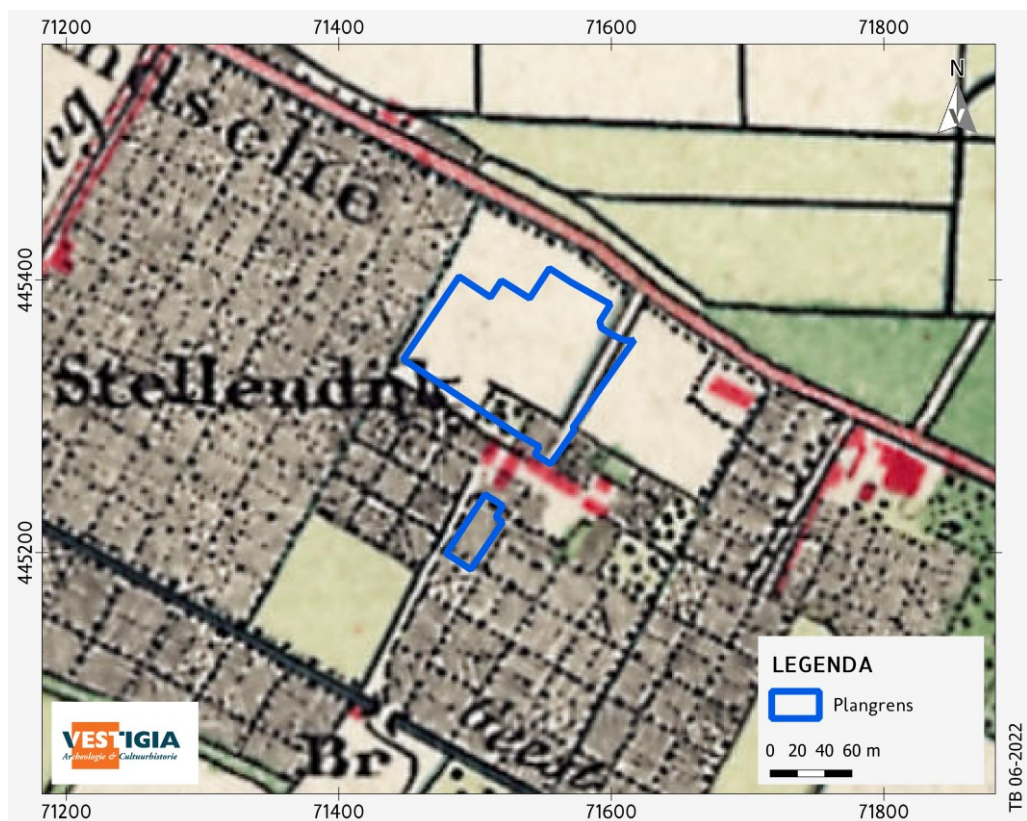
Afbeelding 6 Aanduiding plangebied op de Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan 's-Gravenzande, Zuid Holland, sectie D, blad 01 (MIN08052D01). Bron: RCE Beeldbank.

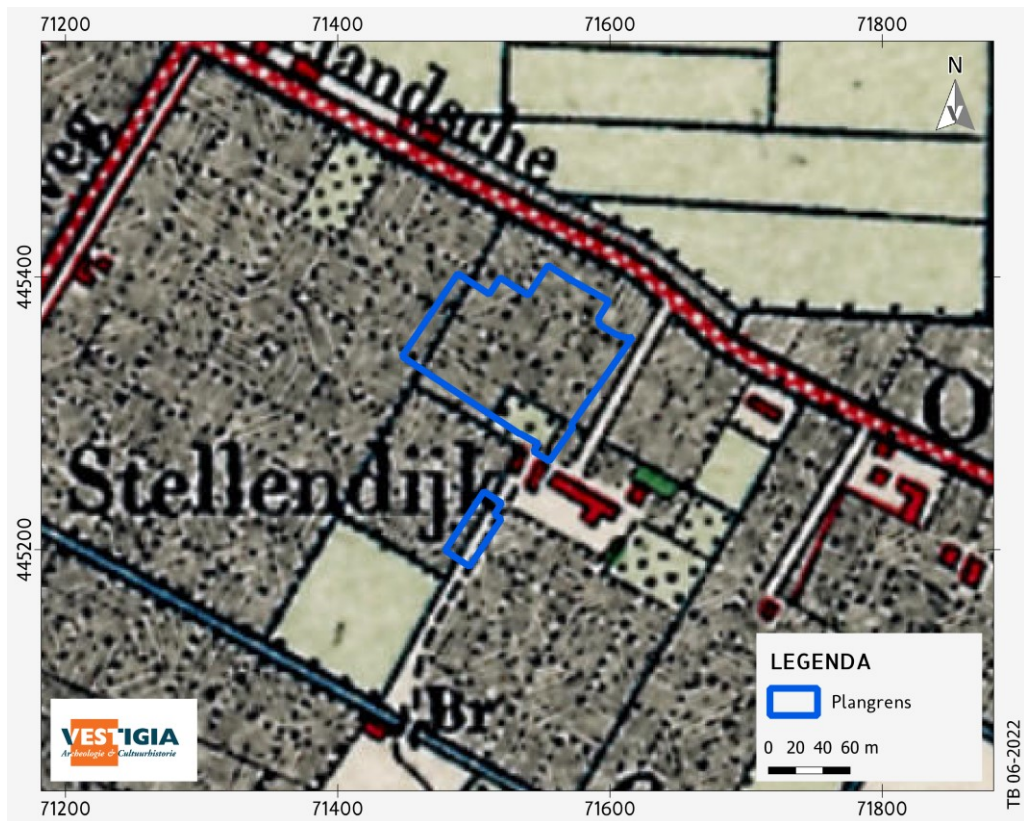
Afbeelding 7 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1857. Bron: Topotijdreis.

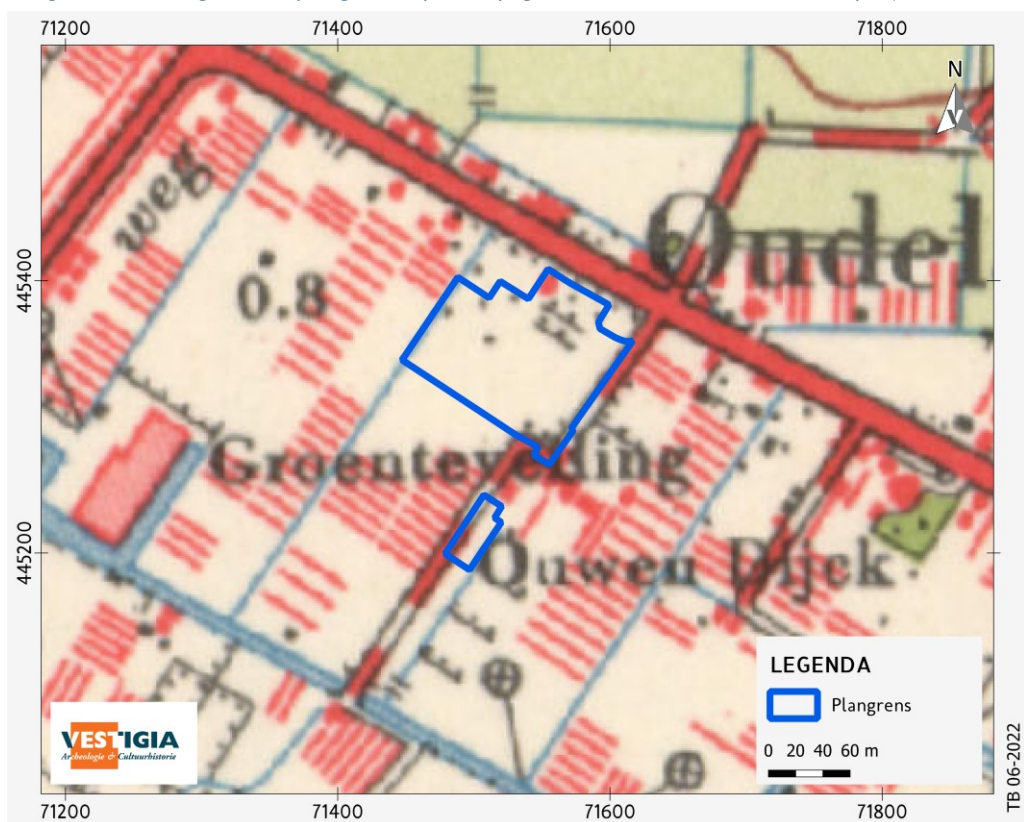
Afbeelding 8 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1880. Bron: Topotijdreis.

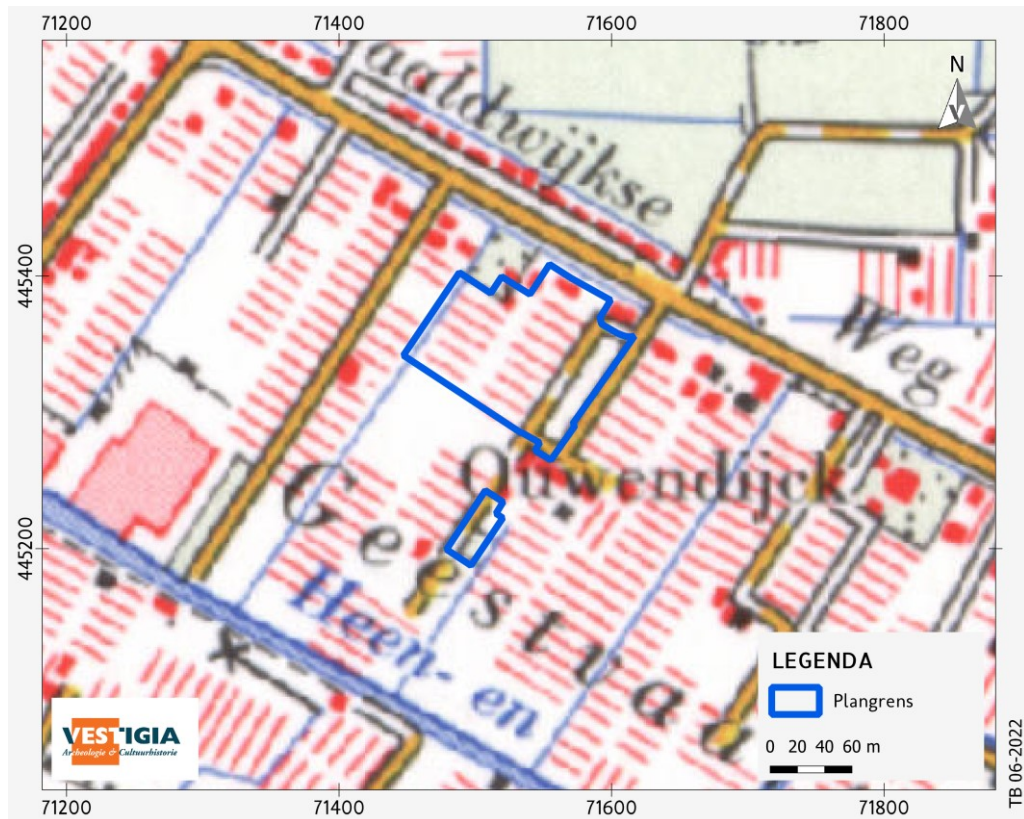
Afbeelding 9 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1893. Bron: Topotijdreis.

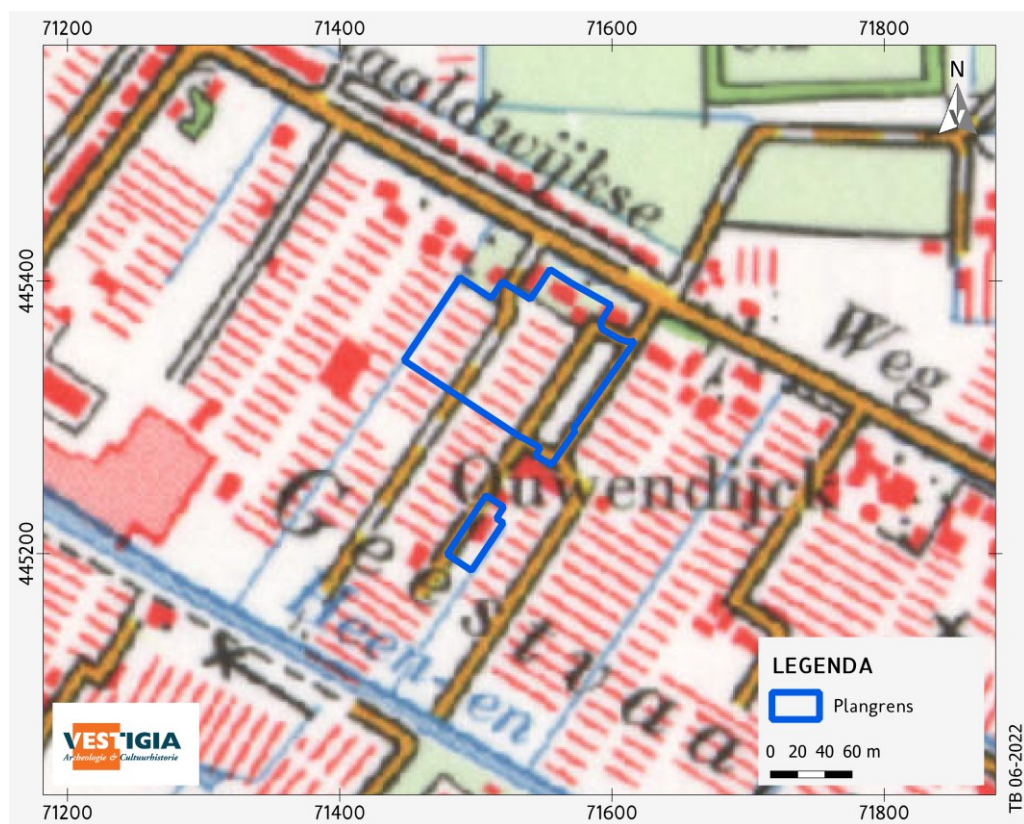
Afbeelding 10 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1912. Bron: Topotijdreis.

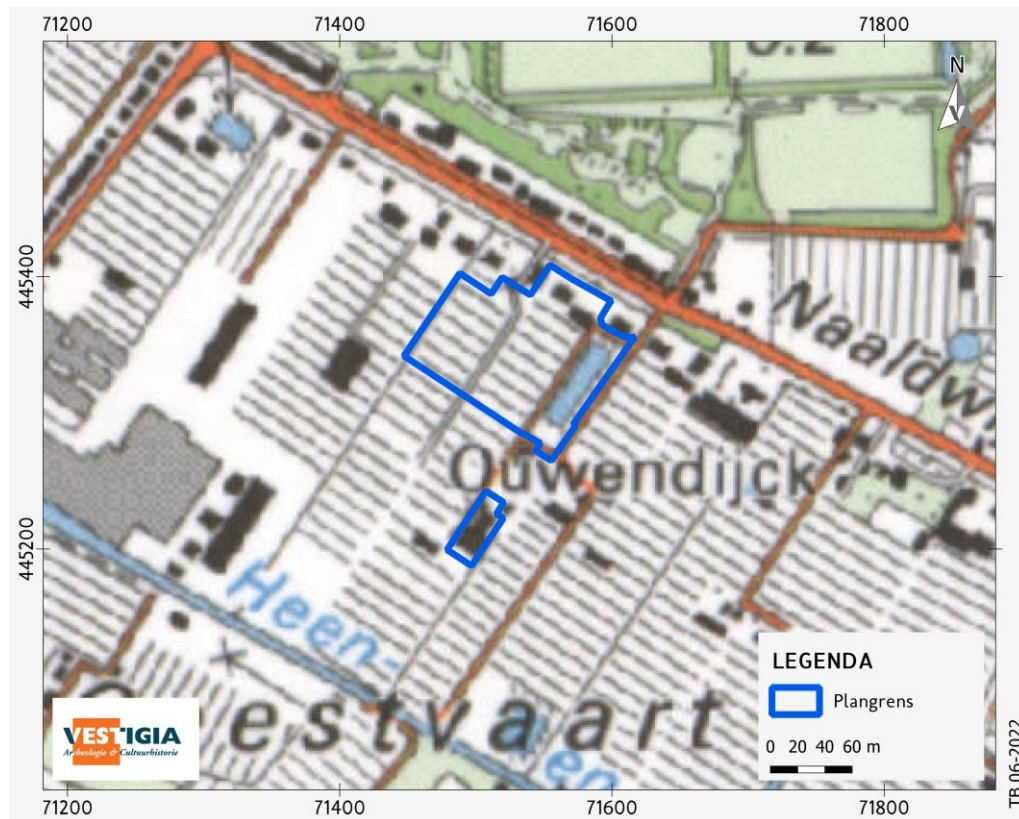
Afbeelding 11 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1962. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 12 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1973. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 13 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1984. Bron: Topotijdreis.

Afbeelding 14 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1994. Bron: Topotijdreis.

Bouwhistorische waarden (LS04)

Voor bouwhistorische waarden zijn de volgende bronnen geraadpleegd:

- het rijksmonumentenregister;¹⁸
- de lijst van gemeentelijke monumenten in Westland;¹⁹
- de MIP-objecten;²⁰
- de Cultuurhistorische Atlas van de provincie Zuid-Holland;²¹
- de kadastrale minuut 1811-1832;²²
- de Basisregistraties Adressen en Gebouwen (BAG);²³
- de kaart van Westland.²⁴

Binnen het plangebied bevinden zich geen Rijks- of gemeentelijke monumenten.

Volgens de BAGviewer dateren de meeste gebouwen in het noordelijke deel van het plangebied vanaf ca. 1970 - 1976. De gebouwen in het zuidelijke deel dateren van 1975.

Binnen het plangebied blijkt op basis van de geraadpleegde gegevens geen sprake van gebouwd erfgoed.

Huidig situatie (LS02)

Binnen het huidige bestemmingsplan zijn beiden delen van het plangebied bestemd voor de Glastuinbouw.²⁵ Het plangebied bestaat dan ook grotendeels uit kassen. Daarnaast is verharding aanwezig in de vorm van parkeerplaatsen en zijn nog een aantal gebouwen aanwezig.

Historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

Voor informatie omtrent bekende verstoringen zoals saneringen en dergelijke is verder nog de website van het Bodemloket geraadpleegd.²⁶ Hieruit blijkt dat binnen het plangebied meerdere onderzoeken zijn uitgevoerd maar nog geen saneringen.

Verder is de digitale verstoringenbronnenkaart van de RCE geraadpleegd.²⁷ Ter hoogte van het plangebied zijn op deze kaart geen verstoringen aangeduid. Hoewel het gebruik van het terrein voor kassen en tuinbouw het maaiveld vermoedelijk wel heeft aangetast. Heeft recent onderzoek bij Monster ook aangetoond dat onder dergelijk gebruik nog vindplaatsen kunnen worden aangetroffen.²⁸

¹⁸ <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>.

¹⁹ <https://www.gemeentewestland.nl/over-westland/monumenten-in-westland/lijst-met-monumenten-per-dorp.html>.

²⁰ <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/mip-objecten>.

²¹ https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas.

²² <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>.

²³ <https://bagviewer.kadaster.nl/>.

²⁴ <https://www.westlandkaart.nl/>. Helaas is momenteel de kaart van Westland niet beschikbaar. Link geeft foutmelding op 21-6-2022.

²⁵ https://www.ruimtelijkeplannen.nl/documents/NL.IMRO.1783.abp00000013-vast/r_NL.IMRO.1783.abp00000013-vast_Agrarisch..stuinbouw.html.

²⁶ <http://bodemloket.nl/>.

²⁷ <https://rce.webgispublisher.nl/Viewer.aspx?map=Verstoringsbronnenkaart>. De kaart is een selectie uit het bestand 'Vergraven Gronden', van WUR. In 2012 is er door Alterra een GIS-bestand samengesteld met een overzicht van grondbewerkingen, ophogingen en afgravingen, waarbij de opbouw van het bodemprofiel tot ten minste 40 cm diepte is gewijzigd. Hiervoor is informatie opgevraagd bij instanties en organisaties die werkzaamheden (laten) uitvoeren en/of administreren in verband met vergunningverlening en instanties die landgebruik in kaart brengen.

²⁸ Beukelaar-van Gulik 2020.

3.3 Archeologische waarden (LS04)

Voor de archeologische gegevens omtrent het onderhavige plangebied is het Archeologisch Informatiesysteem (Archis) geraadpleegd, dat alle geregistreerde archeologische monumenten, onderzoeken en vondstlocaties bevat (kaart 3). Archeologische monumenten zijn terreinen met een (hoge/zeer hoge) archeologische waarde, die ofwel fysiek (wettelijk en juridisch) beschermd worden, ofwel een planologische bescherming hebben waarbij in het bestemmingsplan voorschriften voor het gebruik zijn opgenomen. Vondstlocaties zijn locaties waar archeologische vondsten zijn gedaan. Deze zijn al dan niet gekoppeld aan een archeologisch onderzoek.

In een straal van 500 m zijn geen terreinen van archeologische waarden of vondstlocaties bekend. In dezelfde straal zijn 7 archeologische onderzoeken uitgevoerd. Het betreft allen bureauonderzoeken. De meest relevante en beschikbare onderzoeken zullen besproken worden. De twee naast gelegen bureauonderzoeken zijn helaas nog niet beschikbaar. De overlappende bureauonderzoek betreffen twee leidingstrace's die niet in de buurt van het plangebied zijn aangelegd. Daarnaast is een van de bureauonderzoeken de toelichting bij de beleidskaart.

Voor een riooltracé ten noordwesten van het plangebied is een bureauonderzoek uitgevoerd ter hoogte van de Oude dijk. Op basis van het uitgevoerde onderzoek wordt vervolgonderzoek geadviseerd om inzicht te krijgen in de mogelijke aanwezigheid van het oude dijklichaam.²⁹

Op iets meer dan 500 m afstand ten zuiden van het plangebied is recent een bureau- en booronderzoek uitgevoerd. Hierbij is op basis van de geologische boringen geconcludeerd dat enkel geulafzettingen van de Laag van Poeldijk voorkomen tot een diepte van ca. 5 m -mv. Deze afzettingen hebben de voorgaande perioden ter hoogte van deze omgeving verspoeld, waardoor enkel resten van na de 12^e - 13^e eeuw nog verwacht kunnen worden. Op het terrein is ook een booronderzoek uitgevoerd om deze verwachting te toetsen. Hierbij zijn fijnzandige geulafzettingen aangetroffen, welke tot het Laagcomplex van Westland worden gerekend. Hierboven is sprake van dekafzettingen behorend bij de Laag van Poeldijk. Deze afzettingen worden aangetroffen op een diepte van ca. 35 - 90 cm en zijn een mogelijk archeologisch niveau voor de Late Middeleeuwen. De bovengrond bestaat uit de omgezette top van deze afzettingen, waardoor binnen het archeologisch niveau ter plaatsen verstoord is geraakt.³⁰ Gezien de gelijkaardige landschappelijke ligging (geologisch, geomorfologisch en bodemkundig) kan een gelijksoortige bodemopbouw binnen het plangebied voorkomen. Gezien ook een nabije boring uit het Dinoloket.³¹

Tweede Wereldoorlog (LS04)

Het plangebied ligt op de Indicatieve Kaart Militair Erfgoed (IKME) net binnen de aanduiding van de Atlantikwall, binnen Festung Hoek van Holland. Deze festung was samen met Festung IJmuiden de belangrijkste locatie binnen de Atlantikwall. Beiden locaties kenden een zware verdediging met bunkers, mijnenvelden en andere versperringen. Ten noordwesten en -oosten van het plangebied op respectievelijk ca. 380 en 750 m afstand zijn twee weerstandsnesten aangeduid.³² De dichtstbijzijnde bekende bunker bevindt zich ten zuiden van het plangebied aan de rand van de Staelduinse bos.³³

²⁹ Fuijk 2021; archiszaakidentificatie: 5093218100.

³⁰ Van der Zee / Kruijthof 2021. Archiszaakidentificatie: 5093218100.

³¹ B37B2306 (GeoTOP v1.4.1).

³² <https://www.ikme.nl/ikmekkaart.html>.

³³ <https://www.tracesofwar.nl/sights/94413/Kormoran-stelling-PAK-bunker-Type-672.htm>.

Rondom het plangebied zijn wel rondtrekkende soldaten aanwezig in 1940. Bij de Woutersweg zijn in dit jaar ook stellingen aangelegd. Gevechten vonden vooral plaats rondom het Staelduinse bos, waar Duitse parachutisten per abuis geland zijn op 10 mei 1940.³⁴

Uit het verliesregister blijkt dat er geen vliegtuigcrashes binnen het plangebied verwacht kunnen worden.³⁵

3.4 Gespecificeerde archeologische verwachting (LS05)

Op basis van de landschappelijke en historische ligging zijn er potentieel twee archeologische niveaus van belang binnen het plangebied. Direct onder maaiveld kunnen resten aanwezig zijn van landgebruik vanaf de Late Middeleeuwen tot en met de Nieuwe tijd. Het plangebied is grotendeels gelegen op de weilanden en boomgaard behorend bij de buitenplaats Stellendijk. In de zuidoostelijke hoek van het noordelijke deel van het plangebied kan mogelijk nog resten van bebouwing verwacht worden behorend bij de buitenplaats, zoals blijkt uit de kadastrale minuutplan.

Hieronder worden de afzettingen van het Laagpakket van Poeldijk verwacht. Hierop kunnen resten uit de Middeleeuwen voorkomen. Vermoedelijk hebben de afzettingen van dit laagpakket de afzettingen uit vroegere perioden (zoals het Hollandveen, Gantel-afzettingen en de Oer-Gaag) verspoeld of afgedekt. Op basis van boorgegevens uit de omgeving zullen de oudere afzettingen, als ze nog aanwezig zijn, dieper dan 5 m onder maaiveld gelegen zijn. Op basis van het bureauonderzoek kan dit echter niet vastgesteld worden en moet mogelijk nog rekening worden gehouden met de aanwezigheid van deze afzettingen en bijbehorende bewoning. Indien er een zandopduiking (Laag van Ypenburg) binnen het plangebied aanwezig is, kunnen hierop mogelijk nog resten uit alle perioden aanwezig zijn. Vanuit het bureauonderzoek kan niet uitgesloten worden of binnen het plangebied mogelijk een zandopduiking aanwezig is. Door de ligging van het plangebied in en nabij een grote getijdengeul zal een mogelijk relevant prehistorisch landschap reeds verspoeld zijn in latere perioden. Voor de periode prehistorie tot de Middeleeuwen geldt daarmee een lage archeologische verwachting.

Deze gespecificeerde archeologische verwachting kan als volgt worden samengevat:

1. Datering
 - Lage verwachting voor resten van bewoning en landgebruik uit het Neolithicum tot en met de Middeleeuwen.
 - Middelhoge verwachting voor resten van bewoning en landgebruik in de Middeleeuwen en Nieuwe tijd.
2. Complextype
 - Nederzetting (Neolithicum - Nieuwe tijd)
 - Agrarisch cultuurlandschap (Neolithicum - Nieuwe tijd)
3. Omvang
 - Huisplaats: ca. 50-2000 m²
4. Diepteligging

Direct onder het maaiveld kunnen resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd voorkomend die mogelijk in verband gebracht kunnen worden met de buitenplaats Stellendijk. Booronderzoeken in de

³⁴ <https://wos.nl/nieuws/artikel/streekhistorie-oorlog-in-het-staelduinse-bos-mei-1940>.

³⁵

<https://www.verliesregister.studiegroepvluchtoorlog.nl/ahome/lossregister/results?aircraft=&sglo=&date=&location=gravenzande&pn=&unit=&name=&cemetery=&airforce=&target=&area=&airfield=>.

omgeving duiden aan dat het Laagpakket van Poeldijk binnen 1 meter onder maaiveld aanwezig is. Hierop kunnen resten uit de Middeleeuwen voorkomen. Dit laagpakket reikt in ieder geval tot een diepte van 5 m -mv.

5. Gaafheid, conservering

Vermoedelijk zijn de archeologische sporen redelijk tot goed geconserveerd.

6. Locatie

Archeologische resten kunnen binnen het hele plangebied worden aangetroffen. Resten van bebouwing worden voornamelijk in de zuidoostelijke hoek van het noordelijke deel van het plangebied aangetroffen.

7. Uiterlijke kenmerken

- Nederzetting: een spreiding van vondstmateriaal zoals aardewerk, dierlijk bot, bewerkt natuursteen, metaal etc., en sporen zoals (verkavelings)greppels, paalgaten en afvalkuilen. Organische materialen, zoals leer, bewerkt of constructiehout, en textiel kunnen met name in diepe sporen goed bewaard zijn gebleven.
- Agrarisch cultuurlandschap: greppels/sloten.

8. Mogelijke verstoringen

De kassen hebben een beperkte invloed het bodemarchief. Er zijn verder geen aanwijzingen voor grootschalige verstoringen binnen het plangebied.

9. Bedreiging van eventueel aanwezige archeologische waarden

De bestaande bebouwing aan de noordzijde van het plangebied krijgt enkel een nieuwe bestemming en wordt niet verbouwd. In het zuidelijke deel van het noordelijke plangebied wordt een nieuw bedrijfsterrein ingericht. Het is momenteel niet duidelijk hoe dit nieuwe bebouwing wordt aangelegd of gefundeerd gaat worden. Daarmee is het niet duidelijk in hoeverre de nieuwbouw een bedreiging is voor het bodemarchief.

Binnen het zuidelijke plangebied is enkel sprake van herbestemming en zijn momenteel geen verbouwingen gepland.

4 Advies vervolgonderzoek (LS06)

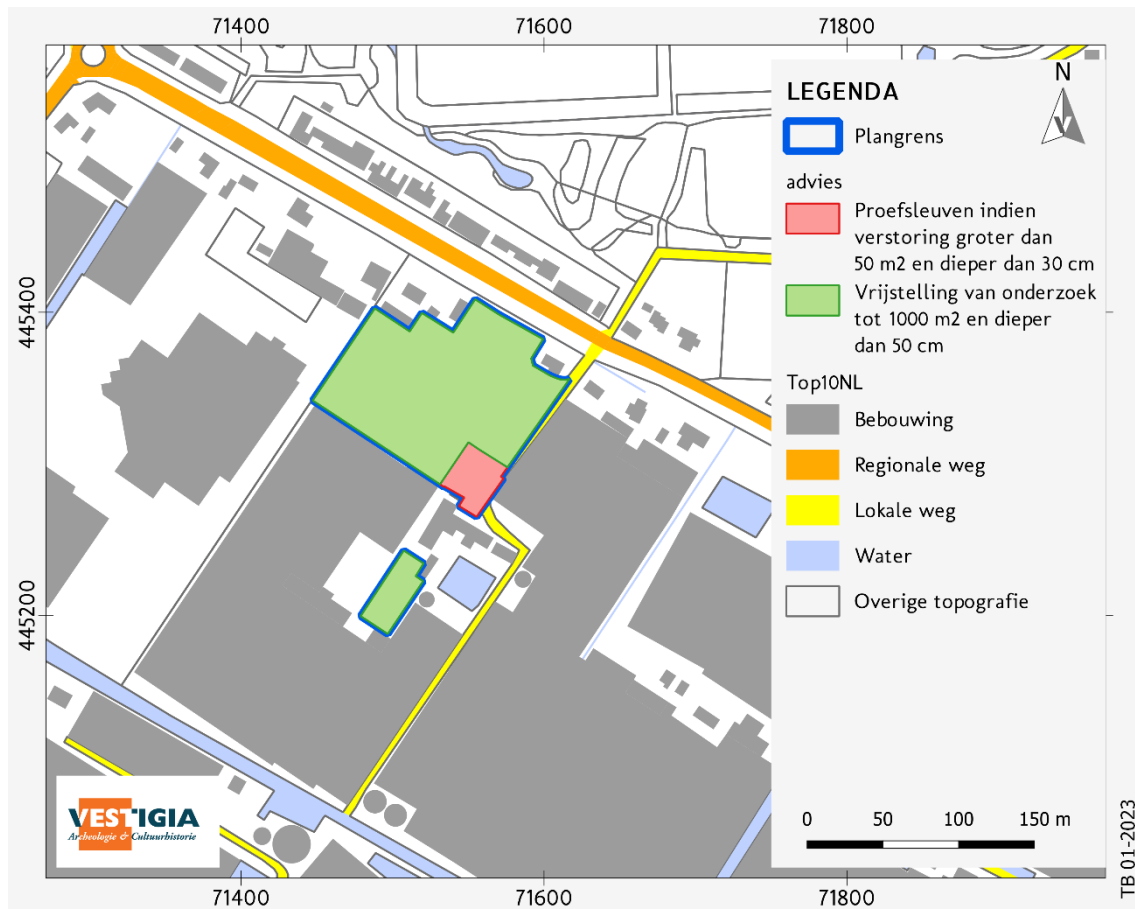
Voor het plangebied geldt een lage verwachting voor het aantreffen van resten van bewoning vanaf het Neolithicum tot de Middeleeuwen. Deze zal binnen het plangebied aanwezig zijn indien er sprake is van een zandopduiking (Laag van Ypenburg) of intacte afzettingen van het Hollandveen, Gantel of Oer-Gaag. Voor resten vanaf de Middeleeuwen geldt een middelhoge verwachting, indien de top van het laagpakket van Poeldijk intact aanwezig is of er aanwijzingen zijn voor een huisterp. Deze worden binnen 1 meter onder maaiveld verwacht. Resten van landgebruik en mogelijk bebouwing uit de late Middeleeuwen / Nieuwe tijd worden verwacht op basis van de historische kaarten. Deze kunnen direct onder het huidige maaiveld aanwezig zijn.

Ter hoogte van de bebouwing aan de Naaldwijkseweg 197a is enkel sprake van een herbestemming. Dit geldt ook voor het zuidelijke deel van het plangebied. Voor zover bekend zullen op deze locaties geen werkzaamheden plaatsvinden. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek blijft de dubbelbestemming archeologie van kracht, maar met een aangepaste vrijstellingsgrens vanwege de lage archeologische verwachting. Indien hier in de toekomst ingrepen groter dan 1000 m² en dieper dan 50 cm -mv gaan plaatsvinden wordt geadviseerd om archeologisch verkennend booronderzoek uit te voeren om de bodemopbouw in kaart te brengen.

Aan de Naaldwijkseweg tussen 197a en 199 wordt een nieuwe woonkavel gerealiseerd. Ten zuiden hiervan wordt een nieuw bedrijfsterrein gerealiseerd. Momenteel is niet bekend hoe deze nieuwbouw wordt aangelegd of gefundeerd. Ook voor deze zone blijft de dubbelbestemming archeologie van toepassing met een aangepast vrijstellingsgrens. Indien werkzaamheden plaatsvinden op een oppervlakte van 1000 m² en dieper dan 50 cm wordt geadviseerd om een verkennend booronderzoek uit te voeren om de mogelijke verstoringen en de bodemopbouw in kaart te brengen.

Een uitzondering daarop is het zuidoostelijke punt van het terrein. Hier wordt op basis van de historische kaarten mogelijk resten van de buitenplaats Stellendijk verwacht op basis van de kadastrale minuutplan en de topografische kaart van 1850 (Afbeelding 15). Resten van bebouwing kunnen niet in kaart worden gebracht door middel van een booronderzoek. Momenteel is het deel verhard en zijn hier geen werkzaamheden gepland. Indien hier in de toekomst wel graafwerkzaamheden gaan plaatsvinden wordt geadviseerd om deze te vooraf te onderzoeken middels een proefsleuvenonderzoek of archeologisch te begeleiden. Dit wordt geadviseerd voor alle graafwerkzaamheden die een groter oppervlak dan 50 m² beslaan en dieper gaan dan 30 cm. . De resten van de historische bebouwing kunnen direct onder maaiveld aanwezig zijn.

Het bevoegd gezag, de gemeente Westland, dient eerst over het advies in dit rapport een besluit te nemen. Wanneer het bevoegd gezag besluit dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is en het plangebied wordt vrijgegeven voor de voorgenomen ontwikkelingen, blijft de meldingsplicht archeologische toevalsvondst of waarneming van kracht (Erfgoedwet, artikel 5.10 Archeologische toevalsvondst). Aangezien het nooit volledig is uit te sluiten dat tijdens eventueel grondverzet een archeologische 'toevalsvondst' wordt gedaan, is het wenselijk de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht om hiervan zo spoedig mogelijk melding te doen bij het bevoegd gezag, de gemeente Westland, en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Afbeelding 15 Advieskaart. Bron: Vestigia 2023.

Literatuur

- BERENDSEN, H.J.A., 1997: *Landschappelijk Nederland*, Assen.
- BEUKELAAR - VAN GULIK, T., 2020: *Afvalkuil uit de IJzertijd te Monster. Proefsleuven / DO*, Amsterdam (ZAN 666).
- DUIJN, J. VAN, 2020: *Geschiedenis van het Westland: Van Romeinse nederzetting tot Tuin van Europa*, Amsterdam.
- KERKHOF, M., 2012: *Toelichting bij de archeologische beleidskaart van de gemeente Westland*, Delft (Delfste Archeologische Notitie 20).
- TNO-GDN, 2021A: Formatie van Naaldwijk. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland*, TNO - Geologische Dienst Nederland. Geraadpleegd op 30-08-2021 op <https://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-naaldwijk>.
- TNO-GDN, 2021B: Formatie van Nieuwkoop. In: *Stratigrafische Nomenclator van Nederland*, TNO - Geologische Dienst Nederland. Geraadpleegd op 30-08-2021 op <http://www.dinoloket.nl/stratigrafische-nomenclator/formatie-van-nieuwkoop>.
- VOS, P., IJSSELSTEIN, M., JONGMA, S., DE VRIES, S., 2017: Het ontstaan van Westland-Delfland, gebaseerd op paleolandschappelijk onderzoek en getijsysteemkennis. *Toelichting op de regionale paleolandschappelijke kartering, uitgevoerd in het kader van het uitbrengen van de Atlas van het Westland*. (Delftse Archeologische Rapporten 130)
- ZEE, R.M. VAN DER / M.L. KRUIJTHOF, 2021: *Hyacinthstraat 17a, Heenweg (gemeente Westland) Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van een verkennend booronderzoek*, Amersfoort (ADC Rapport 5527)

Digitale bronnen

- ACTUEEL HOOGTEBESTAND NEDERLAND: <https://ahn.arcgisonline.nl/ahnviewer/>
- ARCHEOLOGISCH INFORMATIESYSTEEM (ARCHIS): <https://archis.cultureelerfgoed.nl/#/login>
- BEELDBANK NEDERLANDS INSTITUUT VOOR MILITAIRE HISTORIE: <https://nimh-beeldbank.defensie.nl/>
- BEELDBANK RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED: <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>
- BODEMLOKET: <http://www.bodemloket.nl/>
- DINOLOKET: <https://www.dinoloket.nl/>
- INDICATIEVE KAART MILITAIR ERFGOED (IKME): <http://www.ikme.nl/>
- KADASTER, BASISREGISTRATIES ADRESSEN EN GEBOUWEN (BAG): <https://bagviewer.kadaster.nl/>
- KADASTER, TIJDREIS OVER 200 JAAR TOPOGRAFIE: <http://topotijdreis.nl/>
- MIP-OBJECTENDATABASE: <https://www.cultureelerfgoed.nl/publicaties/publicaties/2019/01/01/mip-objekten>
- PROVINCIE ZUID HOLLAND, CULTUURHISTORISCHE WAARDENKAART: https://pzh.b3p.nl/viewer/app/Cultuur_historische_atlas
- PUBLIEKE DIENSTVERLENING OP DE KAART (PDOK): <https://www.pdok.nl/>
- RUIMTELIJKE PLANNEN: <http://www.ruimtelijkeplannen.nl/web-roo/roo/>
- RIJKSMONUMENTENREGISTER: <https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>
- VERSTORINGSBRONNENKAART: <https://www.cultureelerfgoed.nl/onderwerpen/bronnen-en-kaarten/overzicht/verstoringsbronnenkaart>

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht van de archeologische perioden

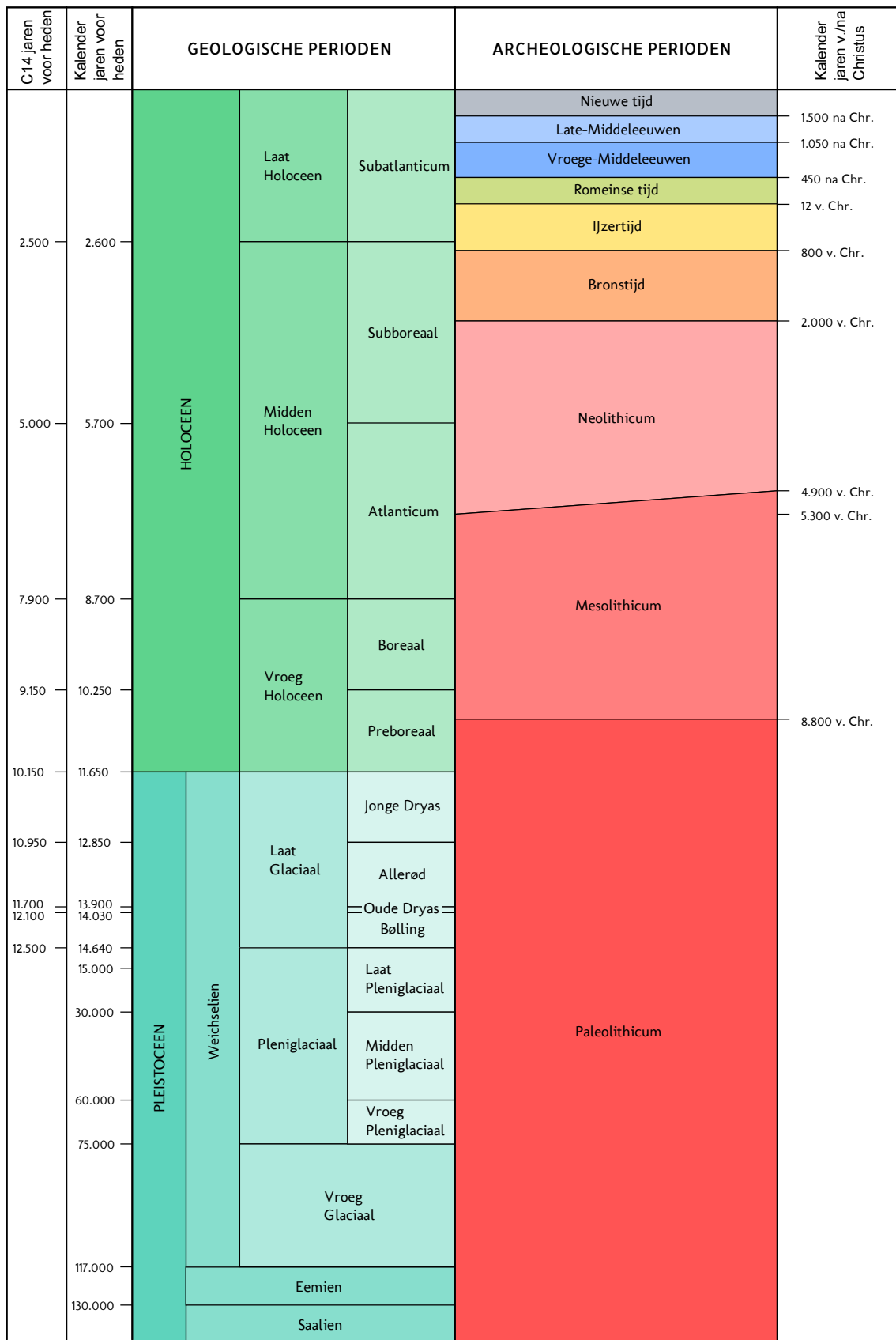
Kaarten

Kaart 1:	Ligging plangebied
Kaart 2a:	Geomorfologie
Kaart 2b:	Bodemkaart
Kaart 2c:	Geologische kaart van Westland
Kaart 3:	Archeologie

Lijst van afbeeldingen

Afbeelding 1 Plangebied aangeduid op de luchtfoto. Bron: PDOK.	4
Afbeelding 2 impressie van de herinrichting van het noordelijke deel van het plangebied. Bron: KuiperCompagnons.	7
Afbeelding 3 Plangebied aangeduid op de archeologische beleidskaart. Bron: Kerkhof 2012.	10
Afbeelding 4 Indicatie van de ligging van het plangebied op de kaart van Berckenrode 1611. Bron: Nationaal Archief (NL-HaNA_4.VTH_2338A_0001-00013001033).	13
Afbeelding 5 indicatie van de ligging van het plangebied op de Kruikius 1712. Bron: TUDelft (Kaartblad 's Gravenzande).	13
Afbeelding 6 Aanduiding plangebied op de Kadastrale kaart 1811-1832: minuutplan 's-Gravenzande, Zuid Holland, sectie D, blad 01 (MIN08052D01). Bron: RCE Beeldbank.	14
Afbeelding 7 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1857. Bron: Topotijdreis.	14
Afbeelding 8 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1880. Bron: Topotijdreis.	15
Afbeelding 9 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1893. Bron: Topotijdreis.	15
Afbeelding 10 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1912. Bron: Topotijdreis.	16
Afbeelding 11 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1962. Bron: Topotijdreis.	16
Afbeelding 12 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1973. Bron: Topotijdreis.	17
Afbeelding 13 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1984. Bron: Topotijdreis.	17
Afbeelding 14 Aanduiding van het plangebied op de Topografische kaart van 1994. Bron: Topotijdreis.	18

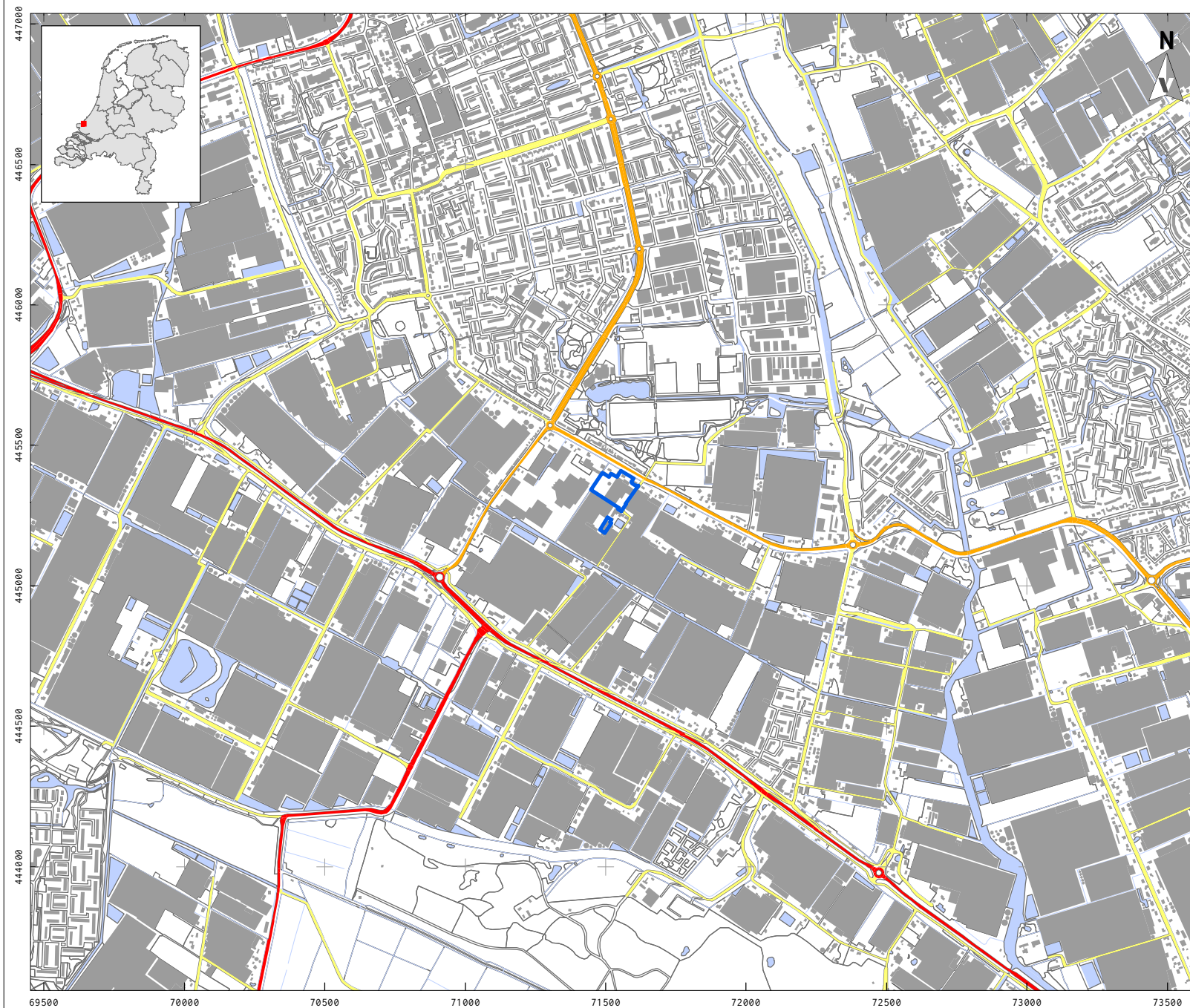
Bijlage 1 Overzicht archeologische en geologische perioden

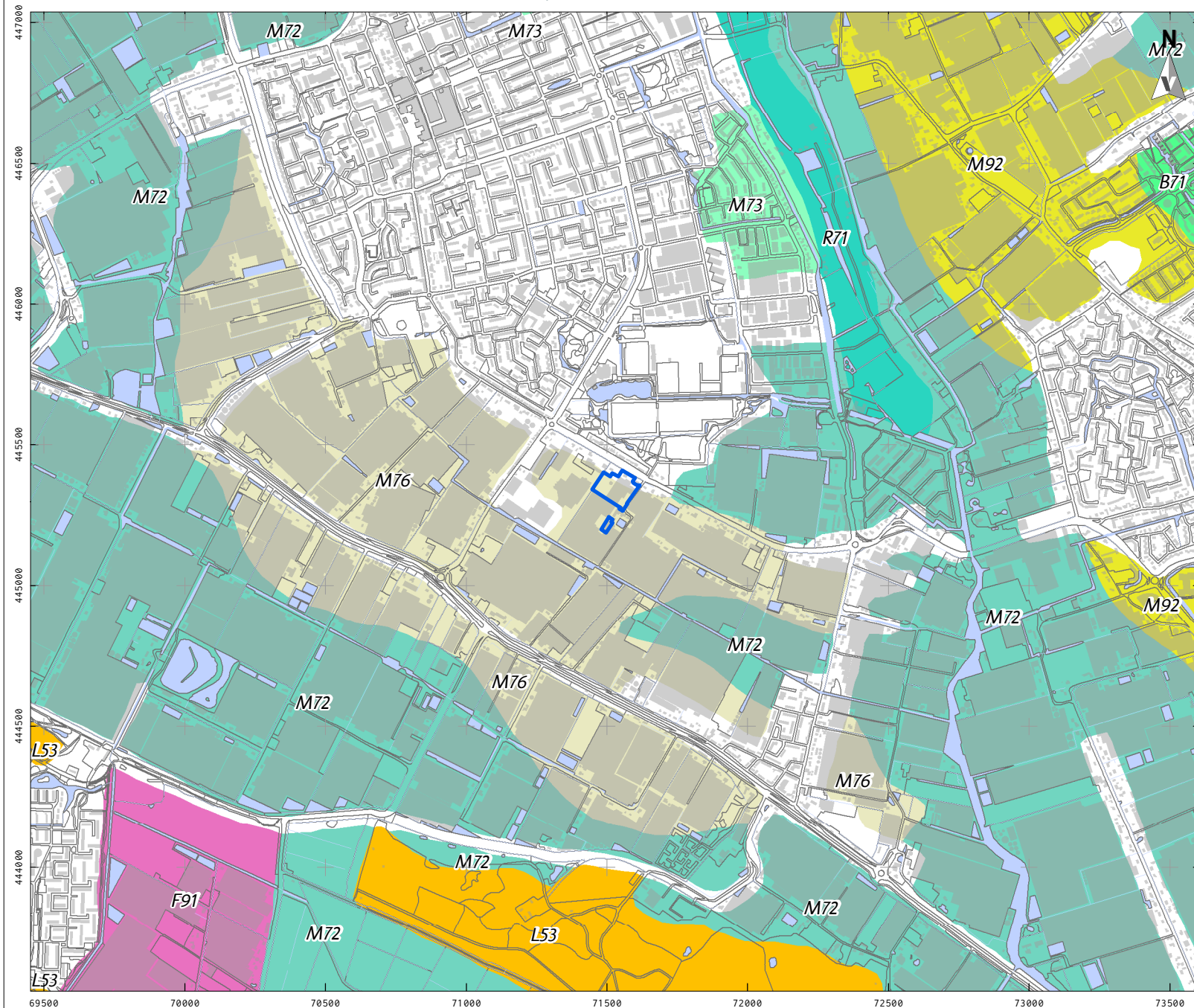
C14 ouderdommen en gekalibreerde ouderdommen van het Holoceen volgens Van Geel et al. (1980/1981). C14 ouderdom van het Laat Glaciaal volgens Hoek (2001/2008) en gekalibreerde ouderdommen van het Laat Glaciaal volgens Rasmussen et al. (2006). Overige pleistocene chronostratigrafie volgens Westerhoff et al. (2003). Archeologische perioden van de prehistorie volgens Louwe Kooijmans et al. (2005) en overige archeologische perioden volgens Archis.

Periode	Van - tot
Vroeg-Paleolithicum	tot 300.000 voor Chr.
Midden-Paleolithicum	300.000-35.000 voor Chr.
Laat-Paleolithicum	35.000-8800 voor Chr.
Vroeg-Mesolithicum	88.00-7100 voor Chr.
Midden-Mesolithicum	7100-6450 voor Chr.
Laat-Mesolithicum	6450-4900 voor Chr.
Vroeg-Neolithicum	5300-4200 voor Chr.
Midden-Neolithicum	4200-2850 voor Chr.
Laat-Neolithicum	2850-2000 voor Chr.
Vroege-Bronstijd	2000-1800 voor Chr.
Midden-Bronstijd	1800-1100 voor Chr.
Late-Bronstijd	1100-800 voor Chr.
Vroege-IJzertijd	800-500 voor Chr.
Midden-IJzertijd	500-250 voor Chr.
Late-IJzertijd	250-12 voor Chr.
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor-70 na Chr.
Midden-Romeinse tijd	70-270 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270-450 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450-1050 na Chr.
Late-Middeleeuwen	1050-1500 na Chr.
Nieuwe Tijd A	1500-1650 na Chr.
Nieuwe Tijd B	1650-1850 na Chr.
Nieuwe Tijd C	1850-1950 na Chr.

KAART 1 - LIGGING PLANGEBIED

KAART 2A - NATUURLIJK LANDSCHAP, GEOMORFOLOGIE

LEGENDA

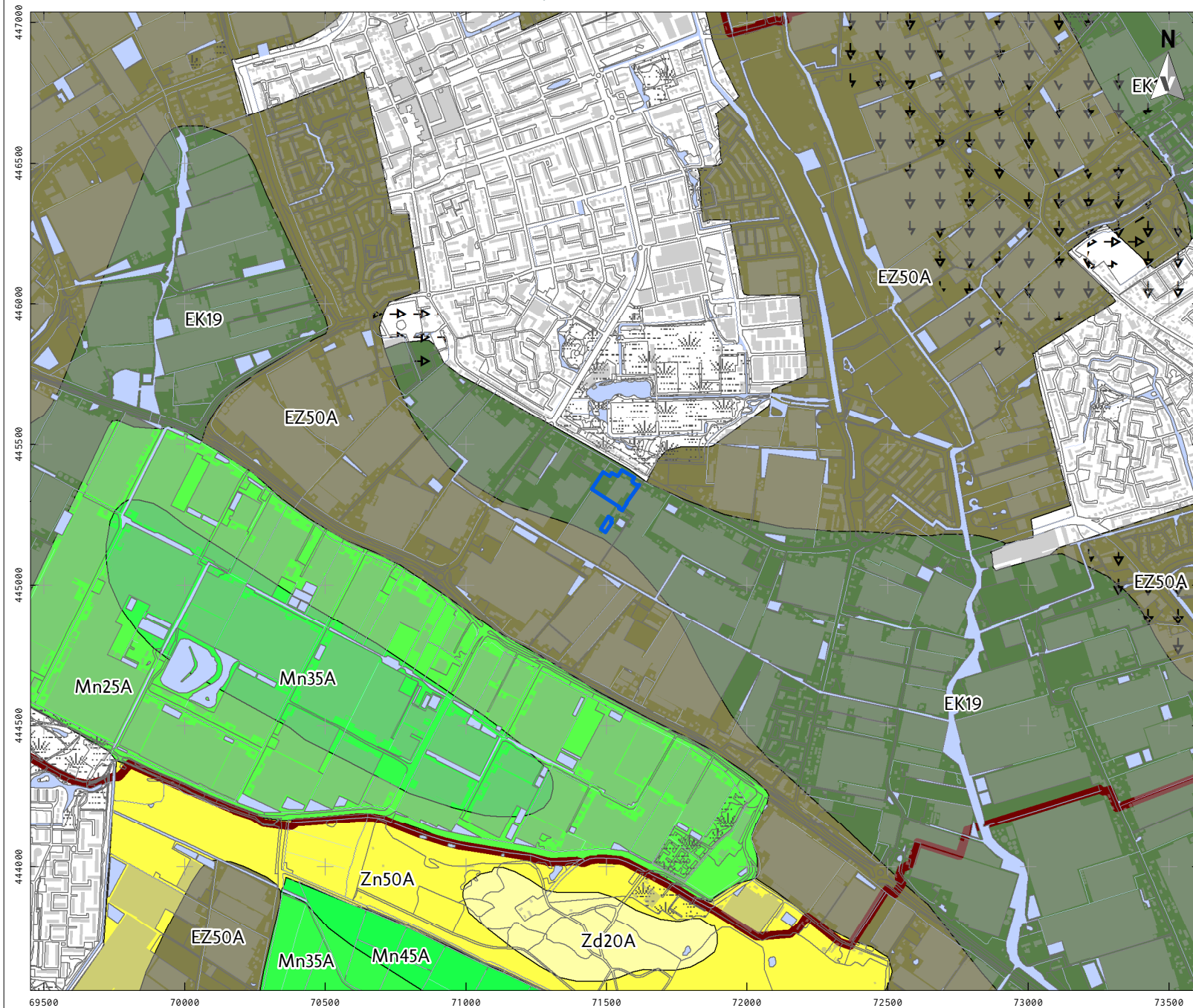
- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- B71 Getij-inversierug
- F91 Plateau-achtige storthoop, opgespoten terrein of kunstmatig eiland
- L53 Kustduinen met bijbehorende vlakten en laagten
- M72 Vlake van getij-afzettingen
- M73 Vlake van getij-riviermondafzettingen
- M76 Ingesloten strandvlakte
- M92 Vlake ontstaan door afgraving en/of egalisatie van duinen of strandwallen
- R71 Getij-kreekbedding, zee-erosiegeul

Project: V22-5022:
 BO Naaldwijkseweg 203 s-Gravenzande
 Rapport: V2307
 Datum: Mei 2022
 Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2021
 PDOK augustus 2017 /
 Maas et al. 2017

Tekenaar: FvP
 Schaal: 1:20.000 / A4

0 200 m

KAART 2B - NATUURLIJK LANDSCHAP, BODEMKAART

LEGENDA

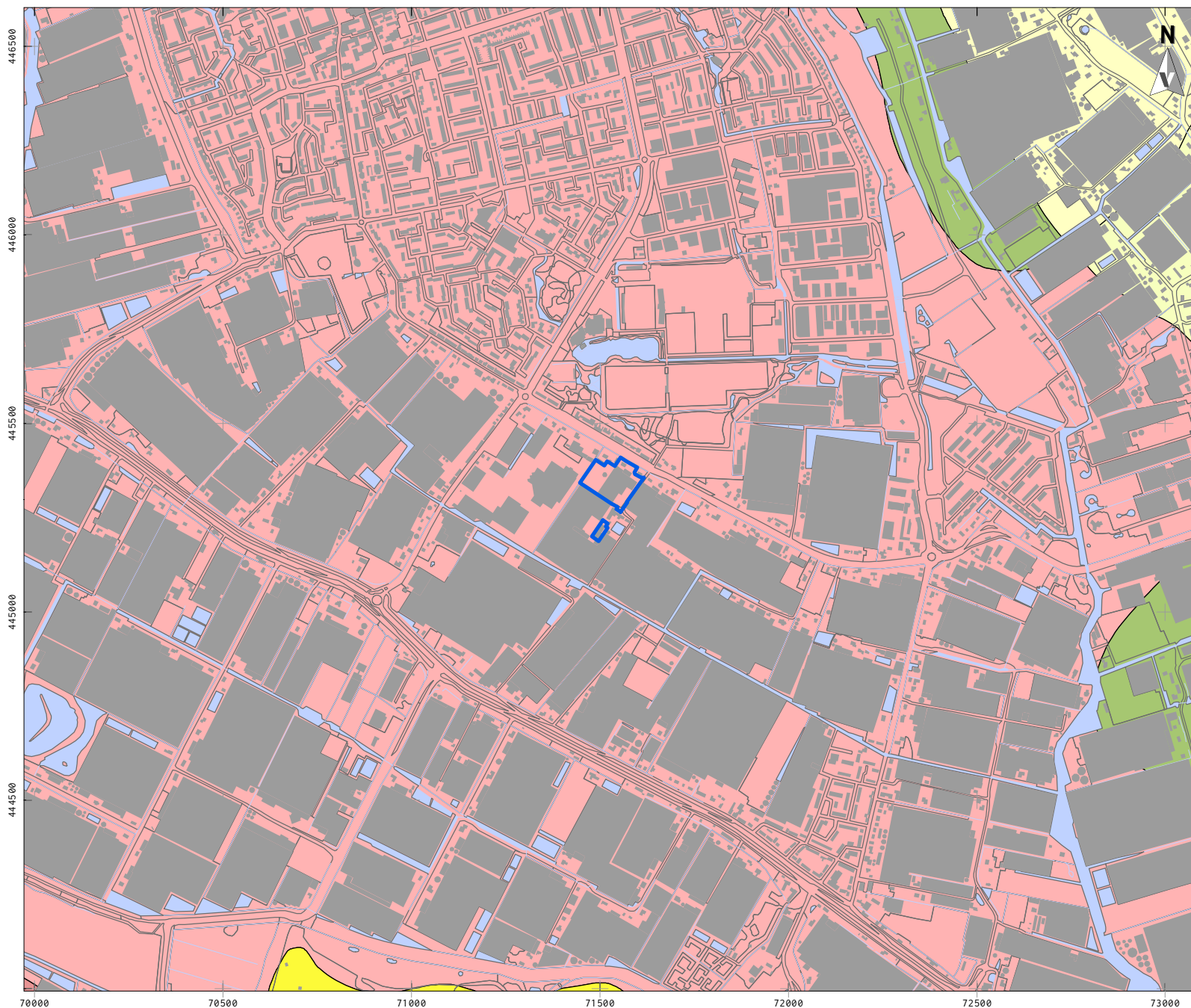
- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- Afgegraven voor delfstoffen
- Gemodificeerde natuur
- Vergravingen
- Transportleidingen
- EZ50A Kalkhoudende enkeerdgronden; matig fijn zand
- EK19 Tuineerdgronden; lichte zavel, profielverloop 5, of 5 en 2, of 2
- Zn50A Kalkhoudende vlakvaaggronden; matig fijn zand
- Zd20A Kalkhoudende duinvaaggronden; fijn zand
- Mn25A Kalkrijke poldervaaggronden; zware zavel, profielverloop 5
- Mn35A Kalkrijke poldervaaggronden; lichte klei, profielverloop 5
- Mn45A Kalkrijke poldervaaggronden; zware klei, profielverloop 5

Project: V22-5022:
 BO Naaldwijkseweg 203 s-Gravenzande
 Rapport: V2307
 Datum: Mei 2022
 Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2021
 Bodemkaart; PDOK juli 2017

Tekenaar: FvP
 Schaal: 1:20.000 / A4

0 200 m

KAART 2C - GEOLOGIE WESTLAND

LEGENDA

- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- Laagcomplex van Westland op Hollandveen op Laagcomplex van Delfland en/of Laag van Rijswijk en waar de top van de zandafzettingen van het Laagcomplex van Delfland en/of de Laag van Rijswijk ondieper liggen dan 5 m -NAP
- Laagcomplex van Westland, waar de Westland geulafzettingen zich diep ingesneden hebben in de onderliggende afzettingen
- Laagcomplex van Westland waar de post-middeleeuwse Westland geulafzettingen zich diep ingesneden hebben in de onderliggende afzettingen
- Laag van Den Haag, dikker dan 2 m, op oudere afzettingen van het Laagpakket van Voorburg en Laagpakket van Zandvoort aan maaiveld of stadsophogingsdek
- Laag van Voorburg, met eventueel een deklaag van de Laag van Den Haag, dunner dan 2 m aan maaiveld of stadsophogingsdek
- Laag van Voorburg, gelegen op geulafzettingen van de Laag van Gantel

Project: V22-5022:
BO Naaldwijkseweg 203 s-Gravenzande

Rapport: V2307

Datum: Mei 2022

Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2021
Vos et al., 2017

Tekenaar: FvP
Schaal: 1:15.000 / A4

0 200 m

KAART 3 - ARCHEOLOGIE

LEGENDA

- Plangebied
- Bebouwing
- Water
- Overige topografie
- Vondstlocaties (waarnemingen)
 - Losse vondstlocatie
 - Vondstlocatie gekoppeld aan onderzoek
- Onderzoeken
 - Archeologisch: opgraving of proefsleuven
 - Archeologisch: booronderzoek
 - Archeologisch: bureauonderzoek

Project: V22-5022:
 BO Naaldwijkseweg 203 s-Gravenzande
 Rapport: V2307
 Datum: Mei 2022
 Bron: Top10NL, CC-BY Kadaster 2021
 Onderzoeken, Vondstlocaties
 RCE 2021
 Monumenten, RCE 2014
 Tekenaar: FvP
 Schaal: 1:10.000 / A4

0 200 m

This text was set using the following freely available font software:

Allerta Copyright (c) 2010, Matt McInerney (<http://pixelspread.com>),
with Reserved Font Name Allerta.

Inconsolata_dz Copyright (c) 2006, Raph Levien (<http://www.levien.com>),
with Reserved Font Name <Inconsolata>.
Copyright (c) 2009, David Zhou (<http://blog.nodnod.net/>)
with Reserved Font Name <Inconsolata_dz>.

Molengo_Vestigia Copyright (c) 2007, Denis Moyogo Jacquerye,
with Reserved Font Name <Molengo>.
Copyright (c) 2011, Vestigia BV Archeologie & Cultuurhistorie (www.vestigia.nl),
with Reserved Font Name <Molengo_Vestigia>; available at www.vestigia.nl/fonts.

This Font Software is licensed under the SIL Open Font License, Version 1.1.
The license is available with a FAQ at: <http://scripts.sil.org/OFL>

Vestigia BV *Archeologie & Cultuurhistorie*
Spoorstraat 5
3811 MN Amersfoort
Nederland

Telefoon 033 277 92 00
E-mail info@vestigia.nl
Website www.vestigia.nl

K.v.K. Gooi- en Eemland 32078894

Erfgoedingenieurs

“Engineering the past, creating the future”

